

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Barbary Pořízkové a soudců JUDr. Radana Malíka a JUDr. Petra Mikeše, Ph.D., v právní věci žalobce: **P. Č.**, proti žalovanému: **Okresní soud ve Strakonici**, se sídlem Smetanova 455, Strakonice, v řízení o žalobě ze dne 21. 2. 2014 na ochranu před nezákonným zásahem správního orgánu, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. 4. 2014, č. j. 10 A 34/2014 – 11,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **se zamítá**.
- II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení.

O d ů v o d n ě n í :

[1] Včas podanou kasační stížností napadl žalobce (dále jen „stěžovatel“) shora označené usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“), jímž byla zamítnuta jeho žádost o osvobození od soudních poplatků.

I. Vymezení věci

[2] V napadeném usnesení krajský soud uvedl, že stěžovatel požádal o osvobození od soudních poplatků z důvodu naprostého nedostatku finančních prostředků, který dokládal čestným prohlášením. Obsahem prohlášení byly kromě základních osobních údajů stěžovatele též skutečnosti o jeho „nenájemním“ bydlení, nulové výši zdanitelných příjmů, výši nezdanitelných příjmů přes tři tisíce korun měsíčně, dále údaj o plné invaliditě a výši závazků, které činí dle stěžovatele desetitisíce, rovněž údaj o nenarušené způsobilosti zcizovat a o skutečnosti, že je příjemcem příspěvku na živobytí. K majetku stěžovatel uvedl, že vlastní elektronický psací stroj, digitální televizor a jízdní kolo. Jako výdaje označil stravu, tisk, jízdné, papír a daň z přidané hodnoty.

[3] Čestné prohlášení vyhodnotil soud jako neurčité a neúplné, proto stěžovateli zaslal formulář prohlášení o majetkových, výdělkových a osobních poměrech, k jehož vyplnění byla stěžovateli stanovena jednotýdenní lhůta. Stěžovatel však vyplněné prohlášení krajskému soudu nezaslal.

[4] Je na žadateli o osvobození od soudních poplatků, aby věrohodným způsobem prokázal nejen své majetkové a sociální poměry, ale rovněž to, aby stejně věrohodným způsobem prokázal možnost či nemožnost si tyto prostředky opatřit. Aktivita žadatele o osvobození od soudních poplatků a jeho možnost si příjem vlastním přičiněním zvýšit tak mají podstatný vliv při rozhodování o jeho žádosti.

[5] Krajský soud konstatoval, že stěžovatel nesplnil základní podmínku pro přiznání osvobození od soudních poplatků, tj. nedoložil nedostatek prostředků. Ve svém prohlášení jen obecně popsal své majetkové poměry, aniž by uvedl přesnou výši příjmů, závazků a výdajů. Na výzvu k vyplnění formuláře prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech nereagoval.

[6] V napadeném usnesení bylo rovněž poukázáno na to, že v dané věci šlo o spor týkající se nespokojenosti stěžovatele s postupem žalovaného. Krajský soud uvedl, že se jedná o spor, který nemá vztah k podstatným okolnostem stěžovatelovy životní sféry. Netýká se, a to ani nepřímě, stěžovatelova majetku, životních podmínek či jiných podobných záležitostí. Jedná se naopak o spor vyvolaný stěžovatelovým zájmem o veřejné záležitosti a fungování veřejných institucí. Takové spory má dle krajského soudu stěžovatel právo vést, není však důvod, aby náklady takových sporů, které je jinak zásadně povinen hradit každý žalobce, za stěžovatele pravidelně nesl stát formou osvobodování od soudních poplatků. Osvobození od soudních poplatků nemá být institutem umožňujícím chudým osobám vést bezplatně spory podle své libosti, nýbrž zajistit, aby v případech, kdy nemají dostatek prostředků, a přitom je namístě, aby soudní spor vedly, jim nedostatek těchto prostředků nebránil v účinné soudní ochraně. Takovou povahu však předmětný spor dle názoru krajského soudu nemá.

[7] Shora uvedenou úvahu krajský soud rovněž opřel o rozsudek Nejvyššího správního soudu (dále také „NSS“) ze dne 28. 6. 2013, č. j. 5 As 43/2013 – 11, ve kterém NSS konstatoval, že zneužívání dobrodiní osvobození od soudních poplatků je nepochybně důvodem způsobilým legitimizovat odklon od dosavadní rozhodovací praxe. Má-li soud v každém jednotlivém případě vážít konkrétní specifické okolnosti žádosti o osvobození od soudních poplatků a individuální poměry žadatele, musí se v rámci tohoto postupu zabývat i otázkou, zda žadatel neuplatňuje svá práva svévolně či šikanózním způsobem. Jakkoliv § 36 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“), oproti § 138 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), výslovně nereprobuje osvobození účastníka řízení od povinnosti platit soudní poplatek v případě „svévolného uplatňování práva“, úvaha v naznačeném smyslu musí být imanentní součástí posouzení specifických okolností žádosti a individuálních poměrů žadatele a uplatní se tedy i v soudním řízení správním.

[8] Krajský soud tak zamítl stěžovatelovu žádost o osvobození od soudních poplatků.

II. Obsah kasační stížnosti a vyjádření ke kasační stížnosti

[9] Proti usnesení krajského soudu brojí stěžovatel kasační stížností a domáhá se jeho zrušení. Své nesouhlasné stanovisko s výše předestřenými závěry krajského soudu podpořil nejen zcela obecnými, zčásti nesrozumitelnými, ale také konkrétními námitkami vůči způsobu, jakým krajský soud rozhodl o jeho žádosti o osvobození od soudních poplatků. Stěžovatel v první řadě namítá, že nemůže být nucen prokazovat nemožnost zvýšení svého příjmu.

[10] V kasační stížnosti bylo rovněž namítnuto, že tvrzený zásah se týkal stěžovatelovy životní sféry. Stěžovatel dále považuje za „nesoudný“ výklad, že subjektivní veřejné právo lze zneužít. Právo na přístup k soudu lze totiž jen omezit, a to zákonem. Rovněž zpochybňuje samotnou možnost podání opravného prostředku proti rozhodnutí soudu o nepřiznání osvobození od soudních poplatků, které považuje za rozhodnutí dočasné.

III. Posouzení Nejvyšším správním soudem

[11] Nejvyšší správní soud nejprve posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že kasační stížnost je podána osobou k tomu oprávněnou, je podána včas, jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná, důvody kasační stížnosti odpovídají důvodům podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Zdejší soud přezkoumal napadené usnesení krajského soudu v rozsahu kasační stížnosti a v rámci uplatněných důvodů, zkoumal při tom, zda netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.), a dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná.

[12] Stěžovatel v kasační stížnosti vyjádřil pochyby o její přípustnosti s tím, že usnesení o neosvobození od soudních poplatků je rozhodnutí svou povahou dočasné. Zdejší soud konstatuje, že jako důvod nepřípustnosti kasační stížnosti je v § 104 odst. 3 písm. c) s. ř. s. uveden případ, kdy kasační stížnost směřuje proti rozhodnutí, které je podle své povahy dočasné. O takové rozhodnutí se však v případě usnesení o zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků nejedná. Plně lze v dané souvislosti odkázat na usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 5. 2014, č. j. 3 As 125/2012 - 43, konkrétně jeho bod [38], kde bylo uvedeno: *„V případě usnesení o neosvobození od soudních poplatků je v jistém smyslu možné hovořit o dočasnosti. To vyplývá již jen ze skutečnosti, že jakákoliv změna majetkových poměrů účastníka může vést k odejmutí již přiznaného osvobození a to i se zpětnou účinností (§ 36 odst. 3 s. ř. s.). Přesto se však nejedná o rozhodnutí svou povahou dočasné ve smyslu § 104 odst. 3 písm. c) s. ř. s. Důvody tohoto závěru leží v povaze a bezprostředních důsledcích rozhodnutí o neosvobození od soudních poplatků. Následuje-li po neosvobození od soudních poplatků výzva k jejich uhrazení se sankcí v podobě zastavení řízení, nelze hovořit o dočasnosti ve smyslu předmětného ustanovení a nezbyváá než zopakovat, že se takové rozhodnutí bezprostředně dotýká práva na přístup k soudní ochraně.“*

[13] Nejvyšší správní soud jen krátce zmiňuje, že netrval na zaplacení soudního poplatku a povinném zastoupení advokátem v řízení o kasační stížnosti. Trvání na těchto požadavcích by totiž značilo jen řetězení téhož problému, jelikož předmětem přezkumu je usnesení krajského soudu o zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků. K danému srov. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 10. 2007, č. j. 1 Afs 65/2007 - 37, a ze dne 13. 9. 2007, č. j. 9 As 43/2007 - 77.

[14] Zdejší soud se plně ztotožnil se závěrem krajského soudu, že povaha sporu vedeného před krajským soudem nese znaky svévolného uplatňování práva a nemá vztah k podstatným okolnostem stěžovatelovy životní sféry. Z tohoto důvodu je přitom v případě, že je takový postup okolnostmi konkrétní věci řádně odůvodněn, důvodné nepřiznat osvobození od soudních poplatků.

[15] Při dané úvaze lze vyjít ze stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2009, podle kterého „v této souvislosti je třeba vzít v úvahu účel právní úpravy soudních poplatků, od nějž se odvíjejí i způsoby určení jeho výše v jednotlivých případech. Obecně uznávaným účelem (funkcí) soudních poplatků je zabezpečit zčásti úhradu nákladů, které vznikají státu výkonem soudnictví (fiskální funkce), omezovat podávání některých neuvážených či svévolných (šikanózních) návrhů na zahájení soudních řízení (regulační funkce) a působit na to, aby povinní dobrovolně plnili své povinnosti (motivační funkce) – srov. např. důvodovou zprávu k zákonu č. 549/1991 Sb. nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2009, sp. zn. II. ÚS 2432/08“. S ohledem na tyto jednotlivé funkce soudních poplatků dochází zdejší soud k závěru, že je důležité nejen chránit zájmy účastníka řízení, který se domáhá svých práv soudní cestou, ale zároveň zajistit, aby si účastník řádně uvědomoval důležitost řízení a byl si zřetelně vědom okolností, které jeho řízení doprovázejí. Proto při posuzování osvobození od soudních poplatků soud musí kromě majetkové situace žadatele posoudit i procesní postup, jakým účastník dané řízení vede (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 8. 2012, č. j. 2 As 113/2012 – 12).

[16] Jak již zdejší soud konstatoval např. v rozsudku ze dne 28. 6. 2013, č. j. 5 As 43/2013 – 11, zneužívání dobrodiní osvobození od soudních poplatků je nepochybně důvodem způsobilým legitimizovat odklon od dosavadní rozhodovací praxe. Má-li soud v každém jednotlivém případě vážit konkrétní specifické okolnosti žádosti o osvobození od soudních poplatků a individuální poměry žadatele, musí se v rámci tohoto postupu zabývat i otázkou, jak již bylo naznačeno, zda žadatel neuplatňuje svá práva svévolně či šikanózním způsobem. Jakkoliv § 36 odst. 3 s. ř. s. oproti § 138 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., o. s. ř., výslovně nereprobuje osvobození účastníka řízení od povinnosti platit soudní poplatek v případě „svévolného uplatňování práva“, úvaha v naznačeném smyslu musí být imanentní součástí posouzení specifických okolností žádosti a individuálních poměrů žadatele a uplatní se tedy i v soudním řízení správním. Opačný závěr by byl v přímém rozporu s účelem tohoto institutu, jenž primárně brání tomu, aby účastník řízení nemohl pouze pro svou nepříznivou majetkovou situaci uplatňovat své právo u soudu. Usnesení, kterým soud nevyhoví žádosti o osvobození od soudních poplatků v případě evidentního zneužívání práva na přístup k soudu, nemůže být s posledně jmenovaným právem účastníka řízení v rozporu (srov. též rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 3. 2010, č. j. 8 As 22/2010 – 91).

[17] V této souvislosti lze odkázat i na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 10. 2011, č. j. 7 As 101/2011 – 66, v němž zdejší soud konstatoval, že spory nemající vztah k podstatným okolnostem stěžovatelovy životní sféry „má stěžovatel plné právo vést, dává-li mu objektivní právo procesní možnosti tak činit, a musí v nich mít možnost účinně hájit svá práva. Není však důvod, aby náklady na vedení takových sporů, které je zásadně povinen hradit každý žalobce, za stěžovatele pravidelně nesl stát formou osvobozování od soudních poplatků. Osvobození od soudních poplatků nemá být institutem umožňujícím chudým osobám vést bezplatně spory podle své libosti, nýbrž zajistit, aby v případech, kdy nemají dostatek prostředků,

a přitom je na místě, aby soudní spor vedly (neboť jde o věc skutečně se dotýkající jejich životní sféry), jim nedostatek prostředků nebránil v účinné soudní ochraně.“

[18] Při závěru o šikanózním výkonu práva v projednávaném případě Nejvyšší správní soud zohlednil jednak velké množství sporů, které stěžovatel vede (u zdejšího soudu je evidováno přes 1000 stěžovatelových věcí, z toho jen za letošní rok téměř 200), což by samo o sobě nemohlo odůvodnit neosvobození od soudního poplatku, tak zejména individuální okolnosti nyní projednávaného případu.

[19] Žalobou podanou u krajského soudu se stěžovatel domáhal vydání rozsudku, kterým by bylo zakázáno předsedovi Okresního soudu ve Strakonici, aby pokračoval v porušování stěžovatelova práva na chránění si svých osobních a soukromých údajů a aby mu bylo přikázáno, aby obnovil stav před zásahem ke dni, kdy dal do oběhu vadný tiskopis 060. Druhou částí petitu se stěžovatel domáhá určení, že pokyn Ministerstva spravedlnosti ČR č. j. 126/2009 (-OD-Org.), vrcholného orgánu státní správy soudů, je v naprostém nesouladu s právním řádem ČR a jeho aplikací správou žalovaného bylo a je soustavně porušováno stěžovatelovo právo na ochranu soukromého života. Z textu podané žaloby je zřejmé, že stěžovatel brojí proti tiskopisu Prohlášení vzor 060, který je posílán osobám žádajícím o osvobození od poplatku či o ustanovení zástupce. Dle stěžovatele jsou prostřednictvím uvedeného tiskopisu sbírány údaje o žadatelích nedovoleným způsobem, přičemž poukazuje na řadu údajných nedostatků tiskopisu prohlášení (např. že pojem zákona „trvalý pobyt“ se nahrazuje pojmem „trvalé bydliště“, že poučení „nehodící se škrtněte“ se vztahuje toliko k jedné pasáži nebo že je vynucováno přiznání osob věřitelů žadatele, včetně způsobu plnění dluhu a jeho vzniku).

[20] Již z podané žaloby je zřejmé, že se jedná o svévolně vedený „spor pro spor“. Vedený spor totiž nemá vztah k podstatným okolnostem stěžovatelovy životní sféry, netýká se jeho majetku, životních podmínek či podobných záležitostí. Podanou žalobou se stěžovatel snaží zpochybnit obsah formuláře zasílaného soudy osobám žádajícím o osvobození od soudních poplatků, přičemž poukazuje na jednotlivé dílčí nepřesnosti či pochybení, která v předmětném formuláři spatřuje. Smyslem podané žaloby tak není ochrana práv stěžovatele, ale spíše samotné vedení sporu. Stěžovateli samozřejmě nelze upřít právo napadat u soudu jakékoli úkony správních orgánů, a to z jakýchkoliv důvodů (dává-li mu objektivní právo možnosti tak činit). Není však důvod, aby stát nesl náklady na spory nedotýkající se bezprostředně životní sféry stěžovatele, jejichž cílem je zpochybňovat jakýkoli úkon či postup správního orgánu. Nejvyšší správní soud tedy dospěl k závěru, že v projednávaném případě je důvodné nepřiznat stěžovateli osvobození od soudních poplatků.

[21] Stěžovatel v kasační stížnosti dále namítl, že nemůže být nucen prokazovat nemožnost zvýšení svého příjmu. K tomuto zdejší soud konstatuje, že na straně 3 napadeného usnesení v souvislosti se závěrem, že stěžovatel nepředložil řádné podklady pro zhodnocení jeho majetkové situace, krajský soud uvedl, že z tohoto důvodu nemohl krajský soud zhodnotit ani možnost stěžovatele si prostředky opatřit vlastním přičiněním. To navazuje na krajským soudem zmíněná obecná východiska posuzování žádosti o osvobození od soudních poplatků, kam krajský soud kromě prokázání majetkové a sociální situace (tj. příjmů a výdajů, množství disponibilních prostředků apod.) zařadil i to, že žadatel má prokázat i možnost či nemožnost si tyto prostředky opatřit. K tomu krajský soud dodal, že

aktivita žadatele a jeho možnost si příjem vlastním přičiněním zvýšit má podstatný vliv pro rozhodování o žádosti o osvobození od soudních poplatků.

[22] Úvahy o nutnosti prověřovat též možnost žadatele si prostředky opatřit považuje Nejvyšší správní soud za nutné korigovat.

[23] Významem otázky posuzování možnosti žadatele o osvobození od soudních poplatků si zvýšit svůj příjem se zabýval rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v usnesení ze dne 27. 5. 2010, č. j. 1 As 70/2008 - 74, publikovaném pod č. 2099/2010 Sb. NSS, kde dospěl k odlišným závěrům, než v rámci obecných premis prezentoval krajský soud. Rozšířený senát uvedl: „Podle § 36 odst. 3 věty první s. ř. s. [ú]častník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu osvobozen od soudních poplatků. Soudní řád správní tedy ještě explicitněji než občanský soudní řád stanoví v rovině podmínek pro osvobození od soudních poplatků týkajících se majetku jediné to, že účastník musí nemít dostatečné prostředky. Uvedené ustanovení nelze vyložit jinak než jako pravomoc soudu k prověření objektivní situace (zjištění, zda účastník má, anebo nemá dostatečné prostředky), nikoli však jako pravomoc k prověření, z jakých příčin se tak stalo (tj. k prověření ‚subjektivní stránky‘ nemajetnosti). Příčiny nemajetnosti jsou totiž pro rozhodnutí o osvobození od soudních poplatků zásadně irelevantní, neboť zákonodárce je jako kritérium pro posouzení nestanoví. Jinak řečeno, i kdyby účastník neměl dostatečné prostředky proto, že se nechoval zodpovědně (např. rezignoval na výdělečnou činnost, ač jí byl schopen), nelze mu za situace, kdy dostatečné prostředky vskutku objektivně nemá, zásadně dobrodinit § 36 odst. 3 s. ř. s. odepřít (samozřejmě jen za předpokladu, že i další kumulativně stanovené podmínky jsou splněny).“

[24] Lze tedy uzavřít, že krajským soudem uvedený závěr, že z podkladů předložených stěžovatelem nebylo možno posoudit stěžovatelovu schopnost opatřit si prostředky vlastním přičiněním, nebylo možno zdejším soudem uznat jako relevantní hledisko pro posouzení žádosti o osvobození od soudního poplatku. Tato dílčí nesprávnost závěrů krajského soudu však nic nemění na výše uvedených závěrech ohledně svévolnosti stěžovatelem vedeného sporu a tedy důvodnosti nepřiznání osvobození od soudních poplatků.

[25] K dalším tvrzením v kasační stížnosti uplatněným zdejší soud konstatuje, že šlo dílem o nekonkrétní tvrzení, z nichž nebylo možno identifikovat projednatelné námitky proti napadenému usnesení krajského soudu, dílem šlo o vyjádření stěžovatelových názorů na činnost krajského soudu, které nemají pro posouzení Nejvyšším správním soudem v projednávané věci význam.

IV. Závěr

[26] Nejvyšší správní soud ze všech shora uvedených důvodů dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná, proto ji dle § 110 odst. 1, věty poslední, s. ř. s. zamítl. O věci přitom rozhodl bez jednání postupem podle § 109 odst. 2 s. ř. s., dle kterého o kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud zpravidla bez jednání.

[27] Výrok o náhradě nákladů řízení se opírá o § 60 odst. 1, větu první, s. ř. s., ve spojení s § 120 s. ř. s., dle kterých nestanoví-li tento zákon jinak, má účastník, který měl ve věci plný úspěch, právo na náhradu nákladů řízení před soudem, které důvodně vynaložil, proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl. Stěžovatel v soudním řízení úspěch neměl, proto

nemá právo na náhradu nákladů řízení. Žalovanému, který by jinak měl právo na náhradu nákladů řízení, nevznikly v řízení o kasační stížnosti žádné náklady.

P o u ě n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 3. července 2014

JUDr. Barbara Pořízková
předsedkyně senátu